

UNA ALTRA TEORIA ECONÒMICA ÉS POSSIBLE

THEOTONIO DOS SANTOS

Duque de Caxias, Brasil

Des de la dècada dels 60, la teoria de la dependència va produir una gran quantitat de treballs que demostraven els límits del desenvolupament basat en la inversió estrangera directa. Com sempre, en comptes d'examinar les evidències empíriques i els sòlids arguments teòrics desenvolupats per nosaltres, els economistes oficials han preferit recórrer a la desqualificació. La principal és la d'acusar de «polítiques» les nostres conclusions. Les d'ells sí que són científiques! Per a ells és científic el que defensa l'ordre vigent. Terrible camí per a la ciència: el de convertir-se no en força crítica i revolucionària, sinó en defensora de l'ordre injust existent.

Però el temps passa i els fets es fan cada cop més obvis. Les tesis del «pensament únic» van convertir el capital mundial en el demiürg del creixement econòmic, sobretot de les economies retardades que no tenen, segons ells, estalvi intern i necessiten basar-se en l'estalvi internacional. Segons les seves tesis, el capital internacional seria font de transferència de tecnologia, a més d'assegurar, a través de la integració financera internacional, la baixa del cost del capital a causa de la millor distribució del risc. Sense parlar dels efectes indirectes, com la promoció de l'especialització, la inducció de millors cursos i la millor orientació de l'assignació dels recursos.

Des dels anys 60 hem demostrat que els fets diuen exactament el contrari. L'entrada de capitals busca taxes de guanys més altes i acaba per enviar a l'exterior remeses de guanys superiors a les entrades. A més a més demostrarem que la balança de pagaments de la nostra regió era necessàriament negativa a causa del pagament dels serveis del capital i els serveis tècnics, els nolis i altres ítems negatius de la nostra balança.

Aquesta situació perversa era i és promoguda per l'acceptació de la condició de dependència en l'economia mundial, caracteritzada per una posició negativa en la divisió internacional del treball (especialització en els productes de més sota valor afegit i altament especialitzats, sense economies externes), la submissió als serveis internacionals que rarament oferim, l'acceptació de taxes d'interès imposades des de l'exterior en condicions extremadament negatives, la

concentració de l'ingrés i la superexplotació del treball com a condicions per generar superguanys capaços de compensar la situació de classes dominants dominades que caracteritza a la nostra elit.

Si no som capaços d'examinar l'especificitat d'aquesta situació de dependència i les lleis que les regeixen no podem produir cap teoria rellevant per a la comprensió dels fenòmens econòmics que caracteritzen les nostres economies. La forta evidència d'aquestes dades i dels raonaments que els explicaven no va ser mai examinada seriosament pels tècnics del FMI i només gaire lleugerament pels de les altres organitzacions internacionals, excepte la CEPAL i la UNCTAD, que foren influenciades pel pensament de Raúl Prebisch que es va aproximar a la teoria de la dependència en al final de la seva vida.

La forta i indiscriminada obertura d'Amèrica Llatina al capital internacional en les dècades dels 70, 80 i 90 va tenir com a resultat l'agreujament de tots els problemes lligats al subdesenvolupament de la regió. Totes les institucions internacionals han de reconèixer avui dia que en aquest període no va haver-hi gairebé cap creixement econòmic a la regió -si ho mesurem per la renda per capita-, es va agreujar dramàticament el deute extern de la regió malgrat la quantitat gegantina de pagaments de servei del deute, es va retardar l'avanç tecnològic i científic i la capacitat de generar coneixement propi, es van mantenir les condicions desfavorables d'educació i socials en general, expressades en els índexs de desenvolupament humà, en els quals la regió ocupa les posicions més negatives, només superades per alguns països d'Àfrica i Àsia.

Per respondre a l'evidència de les nostres crítiques, molts autors van prendre el creixement econòmic dels anomenats «tigres asiàtics» com a demostració de la possibilitat de superar la dependència i el subdesenvolupament sense necessitat de transformacions estructurals.

No és aquí el lloc per discutir aquesta qüestió però després de l'anomenada crisi asiàtica de 1997 aquests arguments van baixar de to, malgrat la necessitat de confrontar les diferències de la colonització asiàtica i la

nostra, i sobretot el rol de les reformes agràries asiàtiques i el debilitament de les seves oligarquies després de la Segona Guerra Mundial.

Però l'interessant és constatar la força de l'evidència dels fets, que ha obligat al Banc Mundial i al FMI, sota violentes crítiques a la irrellevància i al fracàs de les seves anàlisis econòmiques i de les seves polítiques econòmiques, a buscar un camí d'investigació que tingui en compte les dificultats en què es troben els països que van seguir i segueixen el seu receptari.

Molts han estat els estudis recents que busquen definir els límits de la globalització, analitzant sobretot el que ells anomenen volatilitat financera, la pobresa i la qüestió del creixement econòmic que havia desaparegut dels seus documents des dels anys 80.

No és aquesta l'ocasió de resumir tots aquests textos pels límits d'espai de què disposem. Vull concentrar-me en l'últim d'ells. Es tracta d'un informe acabat el mes de març passat amb l'interessant títol de «Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence», preparat per Eswar Prasad, Kenneth Rogoff, Shang-Jin Wei and M. Ayhan Kose i datat el 17 de març de 2003.

Malgrat la total ignorància dels autors de la vasta bibliografia de la teoria de la dependència i encara dels neoestructuralistes sobre el tema, el seu treball maneja gairebé tota la literatura de la seva secta teòrica finançada pel FMI i el BM, que disposen de les dades originals enviades pels governs a aquestes institucions. Encara així el tractament que donen a aquestes dades és extremadament limitat, desconeixent els fenòmens principals que regeixen el funcionament de les nostres economies.

Malgrat això, les dades amb què treballen i el clima de tensió en què viuen aquestes organitzacions els obliga a ser més honestos amb les evidències empíriques que manegen. Les seves conclusions són extremadament xocants per a l'ambient de terror ideològic que van manejar aquestes institucions condemnant als llims científics qualsevol negació de les seves formalitzacions «teòriques».

El document busca respondre a algunes qüestions centrals que podem resumir en els següents punts.

Primer: La globalització promou creixement econòmic als països en desenvolupament? La resposta és clarament negativa. «Si la integració financera (que els autors identifiquen amb la globalització) té un efecte positiu sobre el creixement, no hi ha encara cap prova empírica clara i robusta que aquest efecte sigui quantitativament significatiu».

Segon: Quin és l'impacte de la volatilitat macroeconòmica en aquests països? La resposta és també molt taxativa: «La integració financera internacional en principi hauria d'ajudar també els països a disminuir la seva volatilitat macroeconòmica. Les evidències disponibles suggereixen (sic) que els països en desenvolupament no van arribar a aconseguir completament aquest benefici potencial. En realitat, el procés de liberalització del compte de capital sembla haver estat acompanyat en alguns casos per una creixent vulnerabilitat a les crisis».

En tercer lloc ve una pregunta que difícilment pot ser resposta amb l'aparell conceptual dels investigadors del FMI: Quins factors poden ajudar a beneficiar-se de la globalització financera? Aquí les coses resulten complicades, però malgrat tot els nostres autors decideixen enfrontar-s'hi. Vegem les seves conclusions:

«L'evidència presentada suggereix que hem d'acostar-nos a la integració financera amb cautela, amb bones institucions i marcs macroeconòmics adequats. La revisió de l'evidència disponible no ens entrega, però, un mapa clar del camí òptim i d'una seqüència integradora. Per exemple, hi ha una tensió irresoluda entre tenir bones institucions abans d'iniciar l'alliberament del mercat de capitals i la noció que aquesta liberalització pot, per si mateixa, ajudar a importar millors pràctiques i provocar un ímpetu per millorar les institucions domèstiques. Aquestes qüestions es poden encaminar millor només en el context de les circumstàncies específiques i les característiques institucionals de cada país».

A més de la tautologia que representa descobrir que els països més desenvolupats són els que més poden desenvolupar-se i aprofitar els avantatges internacionals, aquestes conclusions ens condueixen a una visió històrica concreta que la ciència econòmica neoclàssica i neoliberal en particular no coneix per a res.

De totes maneres, estem davant d'un reconeixement honest del fracàs d'una teoria i una política. Certament els autors no arriben a tant. Per a ells, la teoria no pot estar errada perquè va ser l'única que van aprendre a les escoles en què van estudiar. Cal buscar algun camí per trencar la confusió en què es van ficar. Cal enfortir les institucions financeres internes per poder captar millor els avantatges de la globalització financera que segons diu la teoria és el millor.

Els lectors coneixen aquestes reaccions. Cap filòsof escolàstic del Renaixement va creure necessari revisar profundament les seves teories per ajustar-se a la seva època. Cap escolàstic modern pot creure que cal qüestionar les seves teories per poder fer avançar l'economia contemporània...